

Mám nadané dieťa? Čo teraz?

Metodický materiál pre rodičov

„Nie každé dieťa má rovnaký talent, schopnosti či motiváciu, ale každé dieťa má mať rovnaké práva, aby mohlo svoj talent, schopnosti alebo motiváciu rozvíjať.“ - John F. Kennedy –

Súčasný vzdelávací systém kladie veľký dôraz na identifikáciu detí a žiakov s mimoriadnym nadaním. Včasná identifikácia nadaných detí môže viesť k rozvoju celej spoločnosti, ale čo je dôležitejšie a prvoradé včasná diagnostika nadaného dieťaťa vedie k zlepšovaniu jeho celkovej kvality života. Napriek tomu, že v populácii sa vyskytujú 2-3% nadaných detí, len niektorí z nich naplno využívajú a rozvíjajú svoj potenciál. Často krát sú to práve rodičia a učitelia, ktorí prehládajú nadanie u dieťaťa alebo si jeho správanie zamieňajú s neposlušnosťou, ba dokonca s psychickou poruchou. Následne sa rodičia môžu cítiť frustrovaní zo správania ich detí, ktoré sa prejavuje ako problémové.

Čo je to nadanie?

Problematike nadania sa odborníci venujú už viac ako 100 rokov. Existuje množstvo rôznych definícií avšak neexistuje jedna všeobecne platná definícia, ktorá by vymedzila hranice toho, čo nadanie je. Nadanie je možné vnímať z rôznych pohľadov. Môže byť definované ako:

1. kvalitatívne osobitý súhrn schopností, ktoré podmieňujú úspešné vykonávanie činností

2. všeobecné schopnosti, ktoré podmieňujú možnosti človeka, úroveň a vlastnosti jeho činností

3. rozumový potenciál alebo inteligencia

4. súhrn vlôh, vrodenných daností, prejav úrovne a vlastností vrodenných predpokladov

5. talent pre dosahovanie vynikajúcich výsledkov.

6. prirodzený vrodenný spôsob správania, myslenia a cítenia jedinca.

Najčastejšie sa nadaní chápu ako tí, ktorí

- majú výnimočný potenciál a sú schopní vysokých výkonov,
- sú identifikovaní kvalifikovanými odborníkmi,
- sú o 2-3 vývinové kroky v popredí voči svojim rovesníkom.

Štruktúre nadania venujú pozornosť najmä psychológovia už niekoľko rokov, snažia sa odhaliť faktory, ktoré determinujú a vytvárajú nadanie. Na základe toho vznikol Renzulliho trojprstencový model nadania, ktorý nadanie popisuje ako prienik motivácie, tvorivosti a vysokých schopností. Psychológovia k týmto trom zložkám pridali aj faktory ako sú vplyvy prostredia (rodina, škola) a šťastné okolnosti.

Nadanie sa môže prejavovať v rôznych oblastiach:

- v oblasti duševných schopností a intelektuálnych výkonov,
- v oblasti tvorivosti a produktívnosti,
- v oblasti umenia- výtvarné a muzické,
- v sociálnej oblasti, najmä vo vodcovských kvalitách.

Charakteristiky nadaných detí

Nadanie je možné identifikovať u detí vo veku od 3 rokov. V tejto fáze identifikácie sú veľmi dôležití práve *rodičia*, pretože práve oni môžu *ako prví pozorovať, že ich dieťa je odlišné* a prejavuje sa netypicky vzhľadom na svoj vek a v porovnaní s rovesníkmi. Medzi **hlavné charakteristiky nadaných detí v batol'acom období patria:**

- ⇒ neobvyklá živosť,
- ⇒ dieťa začína skôr chodiť,
- ⇒ menšia potreba spánku a vysoká úroveň energie- ako keby sa nikdy neunavili,
- ⇒ zvedavosť- kladenie mnohých otázok, skôr ako u ostatných detí, otázky ako keby nikdy nekončili,
- ⇒ rýchly rozvoj rečí, včasný nástup reči, rýchly nárast slovnej zásoby, schopnosť tvoriť vety a používať gramatické pravidlá
- ⇒ včasné rozpoznanie známych osôb,
- ⇒ zvýšená reakcia na vonkajšie podnety (hluk, bolesť..), veľká potreba prísunu nových podnetov,
- ⇒ neobvyklá pamäť – pamäť na príbehy, pesničky a básničky,
- ⇒ vysoká rýchlosť učenia.

V neskoršom období sa nadané dieťa prejavuje najmä školskými výkonmi. V tomto období môžu nadanie pozorovať *pedagógovia*. Presnú úroveň intelektových schopností žiaka môže však určiť *psychológ* a to prostredníctvom štandardizovaných psychodiagnostických metód.

Medzi ďalšie *charakteristiky nadaných detí v neskoršom období* patria:

- okolo 4-5 roku dokážu čítať a písať
- dokážu vidieť vzťahy medzi príčinami a následkami, vidia to, čo iní nevidia
- chcú sa podeliť o všetko, čo vedia- veľa rozprávajú
- zvýšený zmysel pre spravodlivosť, morálku a fair play
- záujem o encyklopédie, globálne problémy, neobvyklé koníčky a záujmy
- dávajú prednosť komplexnejším a zložitejším úlohám
- chcú zvedavé, veľa sa pýtajú a chcú vedieť, čo sa okolo nich deje
- sú extrémne citlivé, perfekcionisti
- majú schopnosť dlhodobej koncentrácie pozornosti pre oblasť, ktorá ich zaujíma
- vysoká vnútorná motivácia a živá predstavivosť
- bývajú radšej so staršími kamarátmi a s dospelými ľuďmi.

Laická verejnosť a dokonca aj niektorí odborníci žijú s mylnou predstavou o nadanom dieťati. Nadané dieťa si predstavujú ako poslušné, dobré, bezproblémové, prispôsobivé a v kolektíve obľúbené. Avšak táto predstava je neadekvátne a podlieha stereotypom. Nadané dieťa sa často krát prejavuje ako problematické a to už v materskej škole. Je veľkým paradoxom, že deti s nadpriemernými schopnosťami sa stretávajú s rovnakými problémami ako deti handicapované. Príčinou je, že nadané dieťa si vyžaduje individuálny prístup a podnetné prostredie. Avšak učitelia ani rodičia nevedia, čo majú robiť a na koho sa majú obrátiť. Často sa stáva, že ľudia nepoznajú charakteristické znaky a prejavy nadaného dieťaťa a preto ani nevedia ako majú s nimi pracovať a komunikovať. Rodičia, ale aj učitelia nadané dieťa prehliadajú alebo si jeho správanie zamieňajú s neposlušnosťou, či poruchou. V prípade, že špecifické potreby nadaného dieťaťa nie sú adekvátne saturované, môžu sa jednotlivé charakteristiky dieťaťa prejavovať negatívne, napríklad:

- **asynchrónnosť vývinu** to znamená, že ich mentálny vývin predbieha telesný vývin (zaostáva rozvoj jemnej motoriky- problémy s písaním), asynchrónnosť sa môže prejaviť aj v rámci jednej oblasti, napr. dieťa dokáže vynikajúco riešiť problémové úlohy a geometrické problémy, avšak je menej zručné v kalkulačných činnostiach (v násobilke),
- sú nervózni a netrpezliví pri pomalom pracovnom tempe ostatných spolužiakov v triede
- odmietajú direktívnosť, príkazy a určovanie toho, čo majú robiť
- sú kritickí a netolerantní voči ostatným
- vyžadujú zdôvodnenie prečo sa veci majú robiť
- sú panovační k učiteľom a spolužiakom
- ich humoru nemusia rozumieť a spolužiaci ich považujú za „triednych šašov“

- potreba neustálej stimulácie, inak sa môžu javiť ako hyperaktívny alebo leniví
- zvýšená sebakritika - vznik depresie, ktorá vzniká ako dôsledok z nespokojnosti so sebou samým v dôsledku vysokých očakávaní
- sebevražedné sklony, pocity viny, existenciálna depresia - ako dôsledok nedostatočne podnecujúceho prostredia a prehliadanie špecifických potrieb nadaného dieťaťa
- nevie si nájsť kamarátov, pretože témy, ktoré spolužiaci rozoberajú považujú sa nezaujímavé, vymýšľajú si vlastné pravidlá hier
- môže byť panovačné alebo prehnane submisívne.

Čo môže urobiť rodič pre svoje nadané dieťa?

- **Množstvo podnetov** - encyklopedická literatúra, ochota k diskusii o mnohých otázkach a problémoch, o ktoré sa dieťa zaujíma.
- **Nechat' sa viesť dieťaťom** - odpovedať na to, čo zaujíma dieťa.
- **Partnerský prístup** - vysvetľovanie pravidiel a požiadaviek, diskusia o možných príčinách nevhodného správania, vysvetlenie pravidiel a dôvodov, prečo platia.
- **Akceptácia odlišnosti** - brať dieťa také aké je, chápať jeho myšlienkové pochody, odlišné názory a záujmy.
- **Protiotázky** - netreba dieťaťu na všetko odpovedať a všetko vyriešiť namiesto neho, niekedy mu položiť protiotázku, aby na riešenie, či odpoveď prišlo samo.
- **Perfekcionizmus dieťaťa** - dieťa musí získať skúsenosti toho, že nie vždy všetko vyjde na 100% a je normálne ak niečo nejde úplne ľahko. Dieťa sa musí naučiť vyrovnáť aj s neúspechom.
- **Dominantnosť dieťaťa** - nadané deti bývajú často dominantné aj pri hrách. Deťom je potrebné priebežne vysvetľovať výhody a nevýhody dominantného správania. Učiť ho, aby sa pokúsilo vžiť do situácie iných detí a dokázalo sa na veci pozrieť z ich perspektívy.
- **Za úspech dieťa pochváliť** - nadané deti potrebujú byť ocenené aj rodičmi za svoje úspechy, pretože v prípade, že dieťa nie je pochválené stáva sa submisívnym, uzatvára sa do seba a stráca svoje sebavedomie, pretože „ocko a mamina s ním nikdy nie sú spokojní“.

Čomu sa vyhnúť pri výchove nadaného dieťaťa?

- **Autoritatívnosť**- dávať dieťaťu príkazy bez následného vysvetlenia, presadzovanie vlastných požiadaviek, dieťa by malo mať priestor na prezentáciu samého seba
- **Zakazovanie / obmedzovanie činnosti a záujmov**- zakazovať dieťaťu napríklad písanie, pretože potom sa bude v škole nudiť, obmedzovať jeho nadmerné zaniechanie pre určitú oblasť
- **Rodičovský perfekcionizmus**- rodičia sa často krát snažia, aby ich dieťa bolo vo všetkom perfektné, nepripúšťa, že by mohlo zlyhať, či dopustiť sa nejakej chyby, keď je nadané.
- **Učenie v predstihu**- na druhej strane je zbytočné dieťa učiť niečo v predstihu, vhodnejšie je dieťaťu poskytnúť možnosť objavovať a spoznávať veci, ktoré sa nemá v škole možnosť dozvedieť.
- **Prehnané chválenie a nadchýnanie sa výkonmi dieťaťa**- ak sa rodičia príliš chvália a nadchýnajú výkonmi svojho dieťaťa, z dieťaťa sa stáva dominantná osobnosť, ktorá si myslí, že má právo o všetkom rozhodovať a všetko riadiť. Dieťa sa stáva nadradeným nad ostatnými, pretože ono je to šikovnejšie a všetko vie lepšie.

Vzdelávanie nadaných žiakov

Výchovno–vzdelávací systém pre nadané deti musí byť pružný a flexibilný a musí vytvoriť podmienky na rozvoj individuálnych predpokladov a na rozvoj ich špecifických záujmov. Cieľom vzdelávania žiakov s nadaním je dosiahnuť optimálny rozvoj ich nadania a pripraviť ich na tvorivé využitie tohto nadania v prospech spoločnosti. Okrem rozvoja výkonových charakteristík nadania sa kladie dôraz na harmonický osobnostný vývin nadaných žiakov, ich emocionálnej charakteristiky i sociálne vzťahy.

Argumenty za vzdelávanie nadaných žiakov v triedach/školách pre nadaných:

- možnosť komunikácie s rovesníkmi rovnakého zamerania, rovnakých záujmov
- znížený počet žiakov v triede (možnosť individuálneho prístupu)
- metodika vzdelávania zameraná na potreby a individuálne osobitosti nadaných žiakov
- možnosť úpravy učebných plánov a tým posilnenie oblasti nadania, systematický a efektívny rozvoj intelektového potenciálu
- ciele učebné aktivity na rozvoj nadania v rámci všetkých vyučovacích hodín
- koncentrácia odborníkov, materiálo- technického vybavenia, pomôcky pre nadaných
- zníženie rizika vylúčenia dieťaťa z kolektívu (nízky počet žiakov, možnosť pedagógov pozorne sledovať sociálne deje v kolektíve, prítomnosť podobne zameraných rovesníkov)

Riziká, možné nevýhody vzdelávania v triedach/školách pre nadaných:

- vnímanie školy verejnosťou ako „elitné“

- vysoká konkurencia, očakávania, potvrdenie „výnimočnosti“ žiaka zaradením do špeciálnej školy môžu negatívne vplyvať na sebavedomie žiaka (nízke sebavedomie), alebo naopak nezdravý pocit nadradenosti
- znížená možnosť komunikácie s bežnými deťmi môže neskôr viesť k problémom v sociálnom začleňovaní.

Argumenty za vzdelávanie nadaných žiakov integrovane (v bežnej triede):

- lepšia dostupnosť školy (integrovane v škole najbližšej k bydlisku dieťaťa)
- lepšie možnosti kontaktu a získavanie komunikácie s bežnými rovesníkmi
- dieťa nechodí do školy s nálepkou „nadanie“
- možnosť vyňatia skupiny nadaných a ich cielené vzdelávanie v dôležitých predmetoch

Riziká, možné nevýhody vzdelávania v bežnej triede:

- ťažšia možnosť zabezpečenia odbornej kvalifikácie pre vzdelávanie nadaných
- väčšie riziko neskúsenosti učiteľov v prístupe k nadaným žiakom
- pri nedostatočnej osвете riziko vzniku nezdravej rivality medzi bežnými a nadanými žiakmi („negatívne nálepkovanie“ nadaných)
- vyčleňovanie nadaného žiaka, možné pocity osamelosti a nepochopenia

Ďalšie užitočné informácie o vzdelávaní nadaných detí môžete nájsť tiež na webovej stránke:

<http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1/Vychova-a-vzdelavanie-ziakov-so-SVVP/Vzdelavanie-ziakov-s-nadanim.alej>

Spracovali: odborní zamestnanci CPPPaP Námestovo

Použité zdroje:

Fořtík, V. Fořtíková J.: Nadané dítě a rozvoj jeho schopností. Praha, Portál, 2007.

Mönks, J. Ypenburg, H. I.:Nadané dítě. Praha, Grada Publishing, 2002.

Internetové zdroje:

http://www.cpppap.svsbb.sk/download/metmat/nadanie_web.pdf

<http://www.nadanedeti.cz/>

<http://www.nadanie.sk/>

http://rodinne-centrum.cz/provazek/files/manual-mimoradne-nadane-deti_1d2b37cd2a919cb3838d7a9af74c27ad.pdf